

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (prvi senat)

z dne 16. maja 2013*

„Člen 45 PDEU — Uredba (EGS) št. 1408/71 — Člen 10 — Starostni dodatki — Običajno prebivališče v dveh državah članicah — Upravičenost do vdovske pokojnine v eni od teh držav in do starostne pokojnine v drugi — Odprava ene od teh dajatev — Vračilo domnevno neupravičeno prejetih dajatev“

V zadevi C-589/10,

katere predmet je predlog za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ga je vložilo Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (Poljska) z odločbo z dne 2. decembra 2010, ki je prispela na Sodišče 14. decembra 2010, v postopku

Janina Wencel

proti

Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku,

SODIŠČE (prvi senat),

v sestavi A. Tizzano, predsednik senata, M. Ilešič, J.-J. Kasel (poročevalec), M. Safjan, sodniki, in M. Berger, sodnica,

generalni pravobranilec: P. Cruz Villalón,

sodni tajnik: K. Malacek, administrator,

na podlagi pisnega postopka in obravnave z dne 1. marca 2012,

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku K. M. Kalinowska, U. Kulisiewicz in A. Szybkie, agentke,
- za poljsko vlado M. Szpuna, J. Faldyga in A. Siwek, agenti,
- za nemško vlado T. Henze in J. Möller, agenta,
- za Evropsko komisijo V. Kreuzschatz in M. Owsiany-Hornung, agenta,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 24. maja 2012

izreka naslednjo

* Jezik postopka: poljščina.

Sodbo

- 1 Predlog za sprejetje predhodne odločbe se nanaša na razlago členov 20(2) PDEU in 21 PDEU ter nekaterih določb Uredbe Sveta (EGS) št. 1408/71 z dne 14. junija 1971 o uporabi sistemov socialne varnosti za zaposlene osebe, samozaposlene in njihove družinske člane, ki se gibljejo v Skupnosti, v različici po spremembi in posodobitvi z Uredbo Sveta (ES) št. 118/97 z dne 2. decembra 1996 (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 3, str. 3), kakor je bila nazadnje spremenjena z Uredbo Evropskega parlamenta in Sveta (ES) št. 592/2008 z dne 17. junija 2008 (UL L 177, str. 1, v nadaljevanju: Uredba št. 1408/71).
- 2 Ta predlog je bil vložen v okviru spora med J. Wencel in Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (zavod za socialno varnost, oddelek v Białymstoku, v nadaljevanju: ZUS) glede pravice J. Wencel do starostne pokojnine.

Pravni okvir

Ureditev Unije

- 3 Člen 1(h) Uredbe št. 1408/71 opredeljuje „prebivališče“ kot običajno prebivališče.
- 4 V skladu s členom 6(b) Uredbe št. 1408/71 ta uredba za osebe in zadeve, za katere se uporablja, nadomešča določbe konvencij o socialni varnosti, ki zavezujejo najmanj dve državi članici.
- 5 V skladu s členom 7(2)(c) Uredbe št. 1408/71, ki je naslovljen „Mednarodne določbe, na katere uredba ne učinkuje“, se še naprej uporabljajo „nekatero določbe konvencij o socialni varnosti, ki so jih države članice sklenile pred dnevom začetka uporabe te uredbe, če so ugodnejše za upravičence ali če izhajajo iz posebnih zgodovinskih okoliščin in je njihova veljavnost časovno omejena, če so te določbe navedene v Prilogi III“.
- 6 Med konvencijami o socialni varnosti, ki se v skladu s Prilogo III k Uredbi št. 1408/71 še naprej uporabljajo, je konvencija med Ljudsko republiko Poljsko in Zvezno republiko Nemčijo o socialnem zavarovanju za primere nesreč pri delu ter o invalidski in starostni pokojnini ter pomoči ob smrti (umowa r. między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym) z dne 9. oktobra 1975 (Dz. U. 1976, št. 16, točka 101), kakor je bila spremenjena (v nadaljevanju: konvencija z dne 9. oktobra 1975), pod pogoji in v skladu s postopki, določenimi v členu 27, od (2) do (4), nemško-poljske konvencije o socialni varnosti (umowa polsko-niemiecka o zabezpieczeniu społecznym) z dne 8. decembra 1990 (Dz. U. 1991, št. 108, točka 468).
- 7 Člen 10 Uredbe št. 1408/71, naslovljen „Odpoved pogoju stalnega prebivališča – učinek obveznega zavarovanja na povračilo prispevkov“, v odstavku 1 določa:

„Kadar ta uredba ne določa drugače, se denarne dajatve za invalidnost, starost ter za preživele osebe, pokojnine za nesreče pri delu ali poklicne bolezni ter pomoči ob smrti, pridobljene po zakonodaji ene ali več držav članic, ne morejo zmanjšati, spremeniti, začasno ustaviti, odvzeti ali zapleniti zaradi tega, ker prejemnik stalno prebiva na ozemlju druge države članice, kot je tista, v kateri se nahaja nosilec, ki je odgovoren za plačilo.

[...]“

8 Člen 12 Uredbe št. 1408/71 določa:

„1. Ta uredba ne daje niti ne ohranja pravice do več dajatev iste vrste za isto dobo obveznega zavarovanja. [...].

2. Kadar uredba ne določa drugače, se lahko določbe zakonodaje države članice, ki urejajo zmanjšanje, mirovanje ali odvzem dajatev v primeru prekrivanja z drugimi dajatvami socialne varnosti ali s kako drugo obliko dohodka, uveljavljajo tudi, kadar so te dajatve pridobljene po zakonodaji druge države članice ali kadar je bil tak dohodek pridobljen na ozemlju druge države članice.“

9 V skladu s členom 13(1) Uredbe št. 1408/71 „za osebe, za katere se uporablja ta uredba, velja zakonodaja ene same države članice. Ta zakonodaja se določi v skladu z določbami [...] naslova [II]“.

10 Člen 13(2)(f) Uredbe št. 1408/71 določa:

„V skladu s členi 14 do 17:

[...]

(f) za osebo, za katero se zakonodaja države članice preneha uporabljati, ne da bi se začela zanjo uporabljati zakonodaja druge države članice [...], velja zakonodaja države članice, na ozemlju katere ima stalno prebivališče, samo v skladu z določbami te zakonodaje.“

11 Člen 46a Uredbe št. 1408/71 določa:

„1. V tem poglavju ima prekrivanje dajatev iste vrste naslednji pomen: vsako prekrivanje invalidskih dajatev, pomoči ob smrti ali za preživele osebe, izračunanih ali zagotovljenih na osnovi zavarovalnih dob in/ali dob prebivanja, ki jih dopolni ena in ista oseba.

2. V tem poglavju prekrivanje dajatev različnih vrst pomeni vsako prekrivanje dajatev, ki se ne morejo obravnavati kot dajatve iste vrste v smislu odstavka 1.

3. Naslednja pravila veljajo za uporabo določb o zmanjšanju, mirovanju ali odvzemu, ki jih določa zakonodaja države članice v primeru prekrivanja dajatev za invalidnost, starost ali dajatve za preživele osebe z dajatvijo iste vrste ali dajatvijo druge vrste ali z drugim dohodkom:

[...]

(d) kadar se določbe o zmanjšanju, mirovanju ali odvzemu uporabljajo po zakonodaji zgolj ene države članice, ker oseba prejema dajatve podobne ali različne vrste, izplačljive po zakonodaji drugih držav članic, ali druge dohodke, pridobljene na ozemlju drugih držav članic, se lahko dajatve, izplačljive po zakonodaji prve države članice, zmanjšajo samo do zneska dajatev, izplačljivega po zakonodaji drugih držav članic oziroma dohodka, pridobljenega na ozemlju drugih držav članic.“

Nemško-poljske konvencije

12 Člen 4 konvencije z dne 9. oktobra 1975 določa:

„1. Pokojnino priznava nosilec zavarovanja države članice, na ozemlju katere upravičenec prebiva, v skladu s predpisi, ki zanj veljajo.

2. Pri izplačilu pokojnine v skladu z določbami iz odstavka 1, ki veljajo za nosilca, ta nosilec upošteva zavarovalne dobe, dobe zaposlitve in druge enako obravnavane dobe, dopolnjene v drugi državi, kakor da bi bile dopolnjene na ozemlju prve države.

3. Upravičenec ima pravico do pokojnine iz odstavka 2 le med stalnim prebivanjem na ozemlju države, katere nosilec zavarovanja je določil pokojnino. V tem obdobju upravičenec do pokojnine pri nosilcu zavarovanja druge države nima nobenih pravic iz naslova zavarovalnih dob, dob zaposlitve in drugih enako obravnavanih dob, dopoljenih v tej drugi državi [...].“

- 13 V skladu s členom 27(2) nemško-poljske konvencije o socialni varnosti z dne 8. decembra 1990 pravice in pristojnosti, pridobljene do 1. januarja 1991 v eni od držav pogodbenic na podlagi konvencije z dne 9. oktobra 1975, ostanejo nespremenjene, dokler upravičenci prebivajo na ozemlju te države.

Poljska ureditev

- 14 Na Poljskem starostne in druge pokojnine ureja zakon o starostnih in drugih pokojninah, izplačanih iz skladov socialnega zavarovanja (ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), z dne 17. decembra 1998 v prečiščeni različici (Dz. U. 2009, št. 153, točka 1227, v nadaljevanju: zakon o starostnih pokojninah).

- 15 Člen 114(1) zakona o starostnih pokojninah določa, da se pravica do dajatev in njihova višina na zahtevo zainteresirane osebe ali po uradni dolžnosti določi na novo, če se po pravnomočnosti odločbe o priznanju dajatev predložijo novi dokazi ali razkrijejo nove okoliščine, ki so obstajale pred izdajo odločbe in vplivajo na pravico do dajatev ali njihovo višino.

- 16 Člen 138(1) in (2) navedenega zakona določa, da mora oseba, ki je neupravičeno prejela dajatve, te vrniti. Za neupravičeno prejete dajatve se štejejo dajatve, ki so bile izplačane kljub obstoju okoliščin, zaradi katerih se preneha ali prekine izvajanje pravice do dajatev ali ustavi izplačevanje dajatev v celoti ali deloma, če je bila oseba, ki prejema dajatve, poučena o neobstoju pravice do prejemanja teh.

Spor o glavni stvari in vprašanja za predhodno odločanje

- 17 J. Wencel, poljska državljanka, rojena 25. februarja 1930, je od leta 1954 vpisana v register mesta Białystok (Poljska). Njen mož, prav tako poljski državljan, se je po njuni poroki leta 1975 nastanil v Frankfurtu na Majni (Nemčija), kjer je imel prijavljeno bivališče in je sklenil delovno razmerje, ki je zajemalo izplačevanje prispevkov za socialno varnost. Od leta 1984 je prejemal invalidsko pokojnino v Nemčiji. J. Wencel je moža pogosto obiskovala v tej državi članici, on pa je ves dopust in praznike preživel na Poljskem.

- 18 V skladu s potrdilom o stalnem prebivališču, ki ga je izdala občina Frankfurt na Majni, je J. Wencel v Nemčiji stalno prebivala od leta 1984. Tam je pridobila dovoljenje za prebivanje, vendar ni bila tam nikoli zaposlena. Vseeno pa je bila od leta 1984 do leta 1990 zaposlena pri svoji snahi na Poljskem kot varuška. Na podlagi odločbe ZUS z dne 24. oktobra 1990 je iz naslova dob, dopoljenih na Poljskem, pridobila pravico do poljske starostne pokojnine. Po smrti njenega moža leta 2008 ji nemški nosilec zavarovanja izplačuje vdovsko pokojnino, ki ji je bila podeljena zlasti zaradi njenega prebivanja v Nemčiji. Trenutno prebiva na Poljskem pri sinu, snahi in vnukih.

- 19 Leta 2009 je bil ZUS obveščen, da je imela J. Wencel prijavljeno prebivališče tako na Poljskem kot v Nemčiji. ZUS je ob opiranju na izjavo z dne 24. novembra 2009, v kateri J. Wencel zatrjuje, da prebiva v Nemčiji, ves dopust in praznike pa preživlja na Poljskem, je sprejel dve odločbi, ki temeljita na členih 114 in 138 zakona o starostni pokojnini.

- 20 S prvo odločbo z dne 26. novembra 2009 je ZUS razveljavil odločbo o podelitvi starostne pokojnine z dne 24. oktobra 1990 in prekinil izplačevanje te pokojnine. Po navedbah ZUS je v skladu s členom 4 konvencije z dne 9. oktobra 1975 nosilec zavarovanja v državi stalnega prebivališča prosilca edini pristojen za odločanje o zahtevi za starostno pokojnino. Ker naj bi J. Wencel v Nemčiji stalno prebivala od leta 1975, naj ne bi mogla biti upravičena do starostne pokojnine na podlagi poljskega sistema zavarovanja. Z drugo odločbo z dne 23. decembra 2009 je ZUS od J. Wencel zahteval vračilo zneskov, ki naj bi jih neupravičeno prejela v zadnjih treh letih.
- 21 J. Wencel je 4. januarja 2010 ti odločbi izpodbijala pri Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (pokrajinsko sodišče – delovno in socialno sodišče v Białymstoku), pri čemer se je sklicevala na kršitev določb prava Unije o svobodi gibanja in prebivanja. Po njenem mnenju je namreč to, da je imela dve običajni prebivališči, ne sme prikrajšati za pravico do starostne pokojnine na Poljskem. Poleg tega navaja, da je izjavo z dne 24. novembra 2009 sestavila v nujnih okoliščinah in pod pritiskom uslužbencev ZUS, tako da ne odseva resničnega stanja.
- 22 To sodišče je s sodbo z dne 15. septembra 2010 zavrnilo tožbo J. Wencel z obrazložitvijo, da čeprav je lahko posameznik stalno prijavljen v dveh državah članicah, člen 4 konvencije z dne 9. oktobra 1975 izključuje, da ima lahko tak posameznik različni središči življenjskih interesov. Učinek prenosa središča interesov J. Wencel v Nemčijo naj bi bil, da postane pristojen nemški nosilec zavarovanja. Poleg tega naj J. Wencel kljub opozorilu v odločbi o podelitvi starostne pokojnine ne bi obvestila ZUS, da se je odločila zapustiti Poljsko.
- 23 J. Wencel je zoper to sodbo vložila pritožbo pri Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku.
- 24 Po mnenju tega sodišča je iz člena 10 Uredbe št. 1408/71 razvidno, da osebe, ki prebiva na ozemlju države članice, ni mogoče prikrajšati za pravice do dajatev, pridobljene na podlagi zakonodaje druge države članice. Čeprav položaj osebe, ki ima sočasno dve običajni prebivališči, v tem členu ni urejen, naj bi bilo treba dopustiti, da se navedeni člen 10 nanaša tudi na takšno osebo. Predložitveno sodišče je, potem ko je naštel vse dejavnike, ki so govorili v prid ugotovitvi, da je imela J. Wencel sočasno dve običajni prebivališči in da je od leta 1975 do leta 2008 polovico časa preživela na Poljskem, drugo polovico pa v Nemčiji, sklenilo, da je položaj J. Wencel netipičen in da je neobstoje njene izjave glede prenosa središča njenih interesov mogoče razložiti s tem, da je dejansko menila, da ima dve enakovredni prebivališči v smislu člena 1(h) Uredbe št. 1408/71.
- 25 Pritožbeno sodišče tako dvomi glede vprašanja, ali je lahko J. Wencel prikrajšana za pravice do dajatev samo zato, ker ima dve običajni prebivališči. Po mnenju tega sodišča se zdita odločbi ZUS v nasprotju z načelom prostega gibanja v Evropski uniji.
- 26 Namreč, ker se po pristopu Republike Poljske k Evropski uniji leta 2004 določbe konvencije z dne 9. oktobra 1975 v skladu s členom 7(2)(b) Uredbe št. 1408/71 uporabljajo le, če niso manj ugodne od določb te uredbe, J. Wencel ob uporabi členov 20 PDEU in 21 PDEU ter člena 10 navedene uredbe ne bi smela utrpeti nobenega zmanjšanja pravic do dajatve, ker je imela več kot 30 let dve enakovredni prebivališči.
- 27 Poleg tega se predložitveno sodišče sprašuje, ali se lahko podelitev starostne pokojnine prekliče z učinkom za nazaj, čeprav zadevna oseba ni bila obveščena o dolžnosti sporočiti nastanek kakršne koli okoliščine, ki lahko vpliva na določitev nosilca zavarovanja, pristojnega za preučitev zahtev v zvezi s starostno pokojnino.

28 V teh okoliščinah je Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ta vprašanja:

- „1. Ali je treba zaradi načela prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic [Evropske unije] iz členov 21 in 20(2) [PDEU] člen 10 Uredbe [...] št. 1408/71 [...] razlagati tako, da se denarne dajatve za starost, pridobljene po zakonodaji ene države članice, ne morejo zmanjšati, spremeniti, začasno ustaviti, odvzeti ali zapleniti tudi zato, ker je prejemnik sočasno [...] prebival (imel dve enakovredni običajni prebivališči) na ozemlju dveh držav članic, pri čemer ena od njiju ni tista, v kateri se nahaja nosilec, ki je odgovoren za plačilo pokojnine?
2. Ali je treba člena 21 in 20(2) [PDEU] in člen 10 Uredbe [...] št. 1408/71 [...] razlagati tako, da nasprotujejo uporabi nacionalne določbe iz člena 114(1) [zakona o starostnih pokojninah] v povezavi s členom 4 konvencije [...] z dne 9. oktobra 1975, v skladu s katero poljski zavod za pokojninsko zavarovanje ponovno preuči primer in odvzame pravico do pokojnine osebi, ki je imela več let sočasno dve običajni prebivališči (dve središči življenjskih interesov) v dveh državah, ki sta zdaj članici Evropske unije, in ki pred letom 2009 ni predložila izjave o prenosu svojega stalnega prebivališča v eno od teh držav oziroma ustrezne zahteve za to?

V primeru nikalnega odgovora:

3. Ali je treba člena 20(2) in 21 [PDEU] in člen 10 Uredbe [...] št. 1408/71 razlagati tako, da nasprotujejo uporabi nacionalne določbe iz člena 138(1) in (2) [zakona o starostnih pokojninah], v skladu s katero poljski zavod za pokojninsko zavarovanje zahteva vračilo pokojnine – za obdobje zadnjih 3 let – od osebe, ki je v letih od 1975 do 2009 imela sočasno dve običajni prebivališči (dve središči življenjskih interesov) v dveh državah, ki sta zdaj članici Evropske unije, če poljski nosilec zavarovanja te osebe med obravnavo zahtevka za pokojnino in po tem, ko je bila ta priznana, ni poučil o dolžnosti obvestitve o tem, da ima dve običajni prebivališči v dveh državah, in dolžnosti predložitve izjave o izbiri nosilca zavarovanja ene od teh držav kot pristojnega za obravnavo zahtevkov v zvezi s pokojnino oziroma ustrezne zahteve za to?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Uvodne ugotovitve

- 29 Glede na posebnosti te zadeve in zato, da bi bilo mogoče dati predložitvenemu sodišču koristen odgovor, je treba najprej ugotoviti, ali se določbe Uredbe št. 1408/71 uporabljajo za položaj, kakršen je ta v postopku v glavni stvari, in če je tako, v kakšnem obsegu.
- 30 Prvič, v zvezi z uporabo *ratione temporis* Uredbe št. 1408/71 je treba spomniti, da je ta uredba za Republiko Poljsko začela veljati po pristopu k Evropski uniji, to je 1. maja 2004.
- 31 V obravnavanem primeru je treba ugotoviti, da čeprav je J. Wencel pridobila pravico do poljske starostne pokojnine na podlagi odločbe ZUS z dne 24. oktobra 1990, ostane dejstvo, da je bila ta pravica z odločbama z dne 26. novembra 2009 in z dne 23. decembra 2009 razveljavljena in da se je od J. Wencel zahtevalo vračilo zneskov, ki so bili domnevno neupravičeno prejeti v preteklih treh letih.
- 32 Zato sta predmet spora o glavni stvari zadnjenavedeni odločbi, ki sta bili izdani po pristopu Republike Poljske k Evropski uniji.

- 33 Poleg tega v skladu z ustaljeno prakso velja, da čeprav Uredba št. 1408/71 kot nov predpis na področju socialne varnosti delavcev migrantov, ki se na Poljskem uporablja od 1. maja 2004, načeloma velja samo za naprej, se lahko kljub temu uporablja tudi za prihodnje učinke položajev, ki so nastali, ko se je uporabljal še prejšnji zakon (glej v tem smislu sodbo z dne 18. aprila 2002 v zadevi Duchon, C-290/00, Recueil, str. I-3567, točka 21 in navedena sodna praksa).
- 34 Tako je treba zakonitost odločb z dne 26. novembra 2009 in z dne 23. decembra 2009 presojati glede na Uredbo št. 1408/71, če se določbe konvencij o socialni varnosti ne uporabijo.
- 35 Drugič, v zvezi z uporabo *ratione materiae* Uredbe št. 1408/71 je treba spomniti, da se v skladu s členom 7(2)(c) Uredbe št. 1408/71 določbe konvencij o socialni varnosti, navedenih v Prilogi III k tej uredbi, uporabljajo še naprej ne glede na določbe člena 6 te uredbe, v skladu s katerim ta uredba v okviru osebne in stvarne veljavnosti nadomešča konvencije o socialni varnosti, ki zavezujejo dve državi članici ali več (sodba z dne 18. decembra 2007 v združenih zadevah Habelt in drugi, C-396/05, C-419/05 in C-450/05, ZOdl., str. I-11895, točka 87).
- 36 Glede na to, da je konvencija z dne 9. oktobra 1975 navedena v Prilogi III k Uredbi št. 1408/71, se načeloma uporablja tudi po začetku veljavnosti Uredbe št. 1408/71 na Poljskem, če je izpolnjen eden od preostalih dveh pogojev iz člena 7(2)(c) Uredbe št. 1408/71, in sicer, če je uporaba konvencije z dne 9. oktobra 1975 ugodnejša za prejemnike ali če ta konvencija izhaja iz zgodovinskih okoliščin in je njena veljavnost časovno omejena.
- 37 Tako se Uredba št. 1408/71 uporablja le, če dvostranske konvencije, sklenjene pred začetkom veljavnosti te uredbe, ne ovirajo njene uporabe (glej v tem smislu sodbo z dne 7. maja 1969 v zadevi Torrekens, 28/68, Recueil, str. 125, točke od 19 do 21). Vendar določba prava Unije, kot je člen 7(2) te uredbe, ki daje prednost uporabi dvostranske konvencije, ne sme biti v koliziji z načeli, na katerih temelji zakonodaja, katere del je (glej po analogiji sodbo z dne 4. maja 2010 v zadevi TNT Express Nederland, C-533/08, ZOdl., str. I-4107, točka 51).
- 38 Torej se pravo Unije ne uporablja le za vse položaje, ki pod pogoji, določenimi v členu 7(2) Uredbe št. 1408/71, ne spadajo na področje uporabe konvencije z dne 9. oktobra 1975, temveč tudi vselej, kadar določbe te konvencije niso skladne z načeli, na katerih temelji navedena uredba.
- 39 Taka načela, na katerih temeljijo pravila o usklajevanju nacionalnih zakonodaj na področju socialne varnosti, ustrezajo tistim, ki so lastna področju prostega gibanja oseb, pri čemer je temeljno tisto načelo, po katerem delovanje Unije med drugim vključuje odpravo ovir za prosto gibanje oseb med državami članicami (glej v tem smislu sodbo z dne 7. marca 2013 v zadevi Van den Booren, C-127/11, točka 43 in navedena sodna praksa).
- 40 Poleg tega se položaj J. Wencel, ker je izkoristila pravico do prostega gibanja, nanaša na načela, na katerih temelji Uredba št. 1408/71. Vendar lahko zadevna mednarodna konvencija glede na to, da ni bila sprejeta za izvajanje teh načel, v okoliščinah, kakršne so te v postopku v glavni stvari, ogroža navedena načela.
- 41 Zato je treba ugotoviti, da je treba položaj J. Wencel presojati na podlagi Uredbe št. 1408/71.

Vprašanja za predhodno odločanje

- 42 Predložitveno sodišče s temi vprašanji, ki jih je treba obravnavati skupaj, v bistvu sprašuje, ali je treba pravo Unije razlagati tako, da je nosilec socialne varnosti upravičen, da z učinkom za nazaj odvzame pravico do starostne pokojnine, do katere je upravičen zavarovanec, ki ima več let sočasno dva kraja

običajnega prebivanja v dveh državah članicah, in zahtevati vračilo domnevno neupravičeno izplačanih pokojnin, ker zavarovanec prejema vdovsko pokojnino v drugi državi članici, na ozemlju katere je imel prav tako prebivališče.

- 43 Prvič, treba je preveriti, ali lahko oseba za potrebe uporabe Uredbe št. 1408/71, natančneje, njenega člena 10, sočasno veljavno razpolaga z dvema krajema običajnega prebivališča na ozemlju dveh držav članic.
- 44 V zvezi s tem členom 10 je treba pojasniti, da vsebuje določbe glede odpovedi pogoju stalnega prebivališča v tem smislu, da zagotavlja upravičenost do dajatev socialne varnosti v breme pristojne države članice, kadar zavarovanec prebiva v drugi državi članici ali prenese prebivališče v to drugo državo članico, ki ni tista, v kateri je nosilec, ki je odgovoren za plačilo.
- 45 Ker besedilo člena 10 Uredbe št. 1408/71 vseeno ne omogoča odgovoriti na vprašanje, ali je obstoj dveh običajnih prebivališč v dveh državah članicah dovoljen na podlagi te uredbe, je treba spomniti, da navedena uredba vzpostavlja ureditev za koordinacijo nacionalnih sistemov socialne varnosti in pod naslovom II določa pravila glede določitve zakonodaje, ki se uporablja.
- 46 Sodišče je že razsodilo, da te določbe niso namenjene le preprečevanju tega, da zadevne osebe ne ostanejo brez zaščite na področju socialne varnosti, ker ni zakonodaje, ki bi se lahko uporabila zanje (glej v tem smislu sodbo z dne 9. junija 1964 v zadevi Nonnenmacher, 92/63, Recueil, str. 557, 572 in 573), temveč so namenjene tudi temu, da za zadevne osebe velja sistem socialne varnosti le ene države članice, zato da se preprečijo prekrivanje nacionalnih zakonodaj, ki se uporabljajo, in zapleti, ki lahko iz tega izhajajo (glej v tem smislu sodbo z dne 10. julija 1986 v zadevi Luijten, 60/85, Recueil, str. 2365, točka 12).
- 47 To načelo enotnosti zakonodaje, ki se uporablja, je izraženo zlasti v odstavkih 1 (glej v tem smislu zlasti zgoraj navedeno sodbo Luijten, točka 13) in 2(f) člena 13 Uredbe št. 1408/71, kakor je poudaril generalni pravobranilec v točki 28 sklepnih predlogov, ter členu 14a(2) navedene uredbe (sodba z dne 9. marca 2006 v zadevi Piatkowski, C-493/04, ZOdl., str. I-2369, točka 21).
- 48 Ker ureditev, vzpostavljena z Uredbo št. 1408/71, tako ohranja prebivališče kot navezno okoliščino za določitev zakonodaje, ki se uporablja, se – zato da se določbam, navedenim v prejšnji točki, ne bi odvzel vsakršen uporaben učinek – ne sme dopustiti, da ima za namene Uredbe št. 1408/71 oseba sočasno več stalnih prebivališč v različnih državah članicah.
- 49 To ugotovitev potrjuje sodna praksa Sodišča v zvezi s pojmom „prebivališče“ v smislu zakonodaje Unije, ki velja za ureditev socialne varnosti delavcev migrantov. Namreč, Sodišče je poudarilo, da kadar se pravni položaj osebe lahko navezuje na zakonodajo več držav članic, se pojem države članice, v kateri oseba prebiva, nanaša na državo, v kateri ta oseba običajno prebiva in ima tudi običajno središče svojih interesov (glej v tem smislu sodbo z dne 25. februarja 1999 v zadevi Swaddling, C-90/97, Recueil, str. I-1075, točka 29 in navedena sodna praksa).
- 50 To, da se je v sodni praksi oblikoval seznam dejavnikov, ki jih je treba upoštevati pri določitvi kraja običajnega prebivališča osebe – seznam, ki je trenutno uzakonjen v členu 11(1) Uredbe (ES) št. 987/2009 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. septembra 2009 o določitvi podrobnih pravil za izvajanje Uredbe (ES) št. 883/2004 o koordinaciji sistemov socialne varnosti (UL L 284, str. 1) – odseva nujnost določitve enotnega kraja prebivanja.
- 51 Zato je treba skleniti, da je treba člen 10 Uredbe št. 1408/71 razlagati tako, da za potrebe uporabe navedene uredbe oseba ne more sočasno imeti dveh krajev običajnega prebivališča na ozemlju dveh držav članic.

- 52 Drugič, za določitev institucije, ki je pristojna za izplačevanje pokojnine osebi, ki je v takšnem položaju kot J. Wencel, mora predložitveno sodišče glede na vse upoštevne elemente iz spisa ugotoviti, v kateri državi članici ima v smislu zgoraj navedene sodne prakse zadevna oseba običajno prebivališče.
- 53 V zvezi s tem je najprej treba pojasniti, da je bila tožeča stranka zaposlena le na poljskem ozemlju in da je bila njena zaposlitev povezana z družinskimi odnosi, ki jih je tam imela.
- 54 Dalje, od leta 1990 ji je bila podeljena starostna pokojnina iz naslova prispevkov, ki jih je za to plačevala na Poljskem.
- 55 Nazadnje, nacionalno sodišče mora preveriti, ali je izjava, ki jo je zadevna oseba podala leta 2009 na zahtevo ZUS in v skladu s katero je njeno prebivališče v Nemčiji, neskladna z resničnim stanjem, zlasti glede na okoliščino, da se je – vsaj po smrti njenega moža leta 2008 – njeno središče interesov v celoti premestilo na Poljsko.
- 56 Tretjič, ob predpostavki, da je pristojni nosilec zaradi prebivališča zadevne osebe v tej državi članici, je treba ugotoviti, ali lahko ta nosilec veljavno zadevni osebi z učinkom za nazaj odvzame pravico do starostne pokojnine in od nje zahteva vračilo domnevno neupravičeno izplačane pokojnine, ker ta oseba prejema vdovsko pokojnino v drugi državi članici, na ozemlju katere je prav tako prebivala.
- 57 V zvezi s prekrivanjem dajatev je treba spomniti, da na eni strani v skladu s členom 12(1) Uredbe št. 1408/71 ta uredba načeloma ne daje niti ne ohranja pravice do več dajatev iste vrste za isto dobo zavarovanja.
- 58 Vendar če se izkaže, kot je razvidno iz pisnih stališč, predloženih Sodišču, da je bila poljska pokojnina, ki jo je J. Wencel prejela na Poljskem, izračunana na podlagi poklicne kariere, ki jo je naredila v tej državi članici, in da se ji nemška vdovska pokojnina izplačuje zaradi dejavnosti, ki jo je izvajal njen pokojni mož v Nemčiji, teh dveh dajatev ni mogoče šteti za dajatvi iste vrste (glej v tem smislu sodbi z dne 6. oktobra 1987 v zadevi Stefanutti, 197/85, Recueil, str. 3855, točka 13, in z dne 12. februarja 1998 v zadevi Cordelle, C-366/96, Recueil, str. I-583, točki 20 in 21, ter zgoraj navedeno sodbo Van den Booren, točki 32 in 33).
- 59 Na drugi strani je iz člena 12(2) Uredbe št. 1408/1 razvidno, da se lahko določbe zakonodaje države članice, ki urejajo zmanjšanje dajatev, kadar ta uredba ne določa drugače, zoper upravičence dajatve, ki jo izplačuje ta država članica, ki so lahko upravičeni tudi do drugih dajatev iz socialne varnosti, uveljavljajo tudi, kadar so te dajatve pridobljene po zakonodaji druge države članice (sodba z dne 7. marca 2002 v zadevi Insalaca, C-107/00, ZOdl., str. I-2403, točka 22).
- 60 Uredba št. 1408/71 zato ne nasprotuje uporabi nacionalne zakonodaje, katere učinek je zmanjšanje zneska pokojnine, ki bi jo zavarovanec lahko zahteval, ker je upravičen do dajatve za starost v drugi državi članici, vendar ob spoštovanju omejitev, ki jih določa Uredba št. 1408/71.
- 61 Med te omejitve spada zlasti člen 46a(3)(d) Uredbe št. 1408/71, v skladu s katerim se lahko dajatev, izplačljiva po zakonodaji prve države članice, zmanjša samo do zneska dajatev, izplačljivega po zakonodaji drugih držav članic.
- 62 Iz navedenega izhaja, da poljska starostna pokojnina zadevne osebe ne sme biti predmet odvzema z učinkom za nazaj zaradi obstoja nemške vdovske pokojnine. Vendar pa se lahko ob uporabi morebitnega poljskega pravila o preprečevanju prekrivanja zmanjša največ za znesek nemških dajatev. Predložitveno sodišče mora preveriti obstoj takega pravila v obravnavanem primeru.
- 63 Če obstaja tako pravilo o preprečevanju prekrivanja v poljskem pravnem redu, ki mu Uredba št. 1408/71 ne bi nasprotovala, je treba med drugim preveriti, ali bi mu nasprotovale določbe PDEU.

- 64 Namreč, kot je bilo poudarjeno že v točki 37 te sodbe, tako dosežena razlaga Uredbe št. 1408/71 ne posega v rešitev, ki bi izhajala iz morebitne uporabe določb primarnega prava. Ugotovitev, da je nacionalni ukrep lahko skladen z določbo ukrepa sekundarnega prava, v tem primeru z Uredbo št. 1408/71, namreč nima nujno posledice, da tega ukrepa ne bilo treba presojsati z vidika določb Pogodbe (sodba z dne 16. julija 2009 v zadevi Von Chamier-Glisczinski, C-208/07, ZOdl., str. I-6095, točka 66 in navedena sodna praksa, ter zgoraj navedena sodba Van den Booren, točka 38).
- 65 Predložitveno sodišče v teh okoliščinah postavlja vprašanja za predhodno odločanje glede na primarno pravo Unije, zlasti člena 20(2) PDEU in 21 PDEU.
- 66 Vendar je očitno, da položaj J. Wencel spada na področje uporabe člena 45 PDEU.
- 67 Ker postopek v glavni stvari spada v okvir te določbe, o razlagi členov 20(2) PDEU in 21 PDEU ni treba odločati. Ti določbi, ki na splošno določata pravico vsakega državljanca Unije do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, sta namreč posebej izraženi v členu 45 PDEU v zvezi s prostim gibanjem delavcev (glej v tem smislu sodbo z dne 13. decembra 2012 v zadevi Caves Krier Frères, C-379/11, točka 30 in navedena sodna praksa).
- 68 V zvezi s tem je dovolj poudariti, da člen 45 PDEU izvaja temeljno načelo, po katerem delovanje Unije med drugim vključuje odpravo ovir za prosto gibanje oseb med državami članicami (zgoraj navedena sodba Van den Booren, točka 43 in navedena sodna praksa).
- 69 Zato pravo Unije nasprotuje vsakemu nacionalnemu ukrepu, ki bi, tudi če se uporablja brez diskriminacije glede na državljanstvo, državljanke Unije lahko oviral pri izvajanju temeljnih svoboščin, zagotovljenih s Pogodbo, ali ga zanje naredil manj privlačno (glej zgoraj navedeno sodbo Van den Booren, točka 44 in navedena sodna praksa).
- 70 Tovrstne nacionalne ukrepe je mogoče dopustiti, samo če sledijo ciljem v javnem interesu, so primerni za zagotovitev uresnitve teh ciljev in ne presegajo tega, kar je nujno potrebno za uresničitev cilja, ki mu sledijo (zgoraj navedena sodba Van den Booren, točka 45 in navedena sodna praksa).
- 71 Tako mora predložitveno sodišče presojsati skladnost zadevne nacionalne ureditve z zahtevami prava Unije, pri tem pa preveriti, ali pravilo, ki nalaga odvzem pravice do starostne pokojnine in vračilo domnevno neupravičeno izplačanih zneskov in ki se sicer brez razlikovanja uporablja za lastne državljanke in državljanke drugih držav članic, glede zadevne osebe ne pripelje do manj ugodnega položaja v primerjavi z osebo, katere položaj ne vsebuje nobenega čezmejnega elementa, in če bi bil v obravnavanem primeru ugotovljen obstoj takega manj ugodnega položaja, ali je zadevno nacionalno pravilo utemeljeno z objektivnimi razlogi in ali je sorazmerno s ciljem, ki mu legitimno sledi nacionalno pravo (zgoraj navedena sodba Van den Booren, točka 46).
- 72 V okviru te preveritve mora predložitveno sodišče ravno tako upoštevati, da načelo lojalnega sodelovanja iz člena 4 PDEU pristojne nacionalne organe zavezuje, da za uresničitev namena člena 45 PDEU uporabijo vsa razpoložljiva sredstva (glej sodbi Van Munster, točka 32, in Leyman, točka 49).
- 73 Glede na zgornje ugotovitve je treba na postavljena vprašanja odgovoriti:
- člen 10 Uredbe št. 1408/71 je treba razlagati tako, da za potrebe uporabe navedene uredbe oseba ne more sočasno imeti dveh krajev običajnega prebivališča na ozemlju dveh držav članic;
 - v skladu z določbami Uredbe št. 1408/71, natančneje, z njenima členoma 12(2) in 46a, pristojni nosilec v okoliščinah, kakršne so te v postopku v glavni stvari, ne more veljavno z učinkom za nazaj odvzeti pravice do starostne pokojnine upravičenca in zahtevati vračilo domnevno neupravičeno izplačane pokojnine, ker ta upravičenec prejema vdovsko pokojnino v drugi državi

članici, na ozemlju katere je prav tako prebival. Vendar pa se lahko znesek te starostne pokojnine, prejete v prvi državi članici, ob uporabi morebitnega nacionalnega pravila o preprečevanju prekrivanja dajatev zniža največ za znesek dajatev, prejetih v drugi državi članici;

- člen 45 PDEU je treba razlagati tako, da v okoliščinah, kakršne so v postopku v glavni stvari, ne nasprotuje odločbi, ki ob uporabi morebitnega nacionalnega pravila o preprečevanju prekrivanja dajatev nalaga znižanje zneska starostne pokojnine, prejete v prvi državi članici, največ za znesek dajatev, prejetih v drugi državi članici, če navedena odločba glede upravičenca do dajatev ne pripelje do manj ugodnega položaja v primerjavi z osebo, katere položaj ne vsebuje nobenega čezmejnega elementa, in če je, kadar je obstoj takega manj ugodnega položaja ugotovljen, utemeljena z objektivnimi razlogi in je sorazmerna s ciljem, ki mu legitimno sledi nacionalno pravo, kar mora preveriti predložitveno sodišče.

Stroški

- ⁷⁴ Ker je ta postopek za stranke v postopku v glavni stvari ena od stopenj v postopku pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški, priglašeni za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (prvi senat) razsodilo:

Člen 10 Uredbe Sveta (EGS) št. 1408/71 z dne 14. junija 1971 o uporabi sistemov socialne varnosti za zaposlene osebe, samozaposlene in njihove družinske člane, ki se gibljejo v Skupnosti, v različici po spremembi in posodobitvi z Uredbo Sveta (ES) št. 118/97 z dne 2. decembra 1996, kakor je bila nazadnje spremenjena z Uredbo Evropskega parlamenta in Sveta (ES) št. 592/2008 z dne 17. junija 2008, je treba razlagati tako, da za potrebe uporabe navedene uredbe oseba ne more sočasno imeti dveh krajev običajnega prebivališča na ozemlju dveh držav članic.

V skladu z določbami Uredbe št. 1408/71, natančneje, z njenima členoma 12(2) in 46a, pristojni nosilec v okoliščinah, kakršne so te v postopku v glavni stvari, ne more veljavno z učinkom za nazaj odvzeti pravice do starostne pokojnine upravičenca in zahtevati vračilo domnevno neupravičeno izplačane pokojnine, ker ta upravičenec prejema vdovsko pokojnino v drugi državi članici, na ozemlju katere je prav tako prebival. Vendar pa se lahko znesek te starostne pokojnine, prejete v prvi državi članici, ob uporabi morebitnega nacionalnega pravila o preprečevanju prekrivanja dajatev zniža največ za znesek dajatev, prejetih v drugi državi članici.

Člen 45 PDEU je treba razlagati tako, da v okoliščinah, kakršne so v postopku v glavni stvari, ne nasprotuje odločbi, ki ob uporabi morebitnega nacionalnega pravila o preprečevanju prekrivanja dajatev nalaga znižanje zneska starostne pokojnine, prejete v prvi državi članici, največ za znesek dajatev, prejetih v drugi državi članici, če navedena odločba glede upravičenca do dajatev ne pripelje do manj ugodnega položaja v primerjavi z osebo, katere položaj ne vsebuje nobenega čezmejnega elementa, in če je, kadar je obstoj takega manj ugodnega položaja ugotovljen, utemeljena z objektivnimi razlogi in je sorazmerna s ciljem, ki mu legitimno sledi nacionalno pravo, kar mora preveriti predložitveno sodišče.

Podpisi